

[0328]

DE KLAMEARE TO WARKUM

Perf. Buma is yn it lêste nûmer fan dit tydskrift yngongen op myn ûnderstelling, de Warkumer *klameare* soe ôflaet wurde kinne fan it Latynske *columbarium* ('douwetille, nissekompleks om urnen mei jiske yn op to bergjen'), dat wij yn 'e Romaenske tongslaggen yn ûnderskate graden fan forfoarming fine kinne; hij forkiest in ôflieding út it midsieusk Latynske *calamare* ('inketpot'). It wurd is sa't it liket allinnich oerlevere yn 'e sprektael, nou't it ek net nei foaren kommen is út 'e boarnen dy't mr. B. van Haersma Buma, boargemaster fan Warkum, brûkt hat bij de stúdzje dy't er fan toer en tsjerke makke het, nei't er ús freonlik meidielde. Hwat ik alderearst oannimlik meitsje moat, is dat *klameare* taelkundich in forfoarming fan in oarspronklike foarm *columbarium* wêze kin. Perf. Buma achtet it fordwinen fan de *b* út dat lêste wurd net wierskynlik. Ik wol begjinne mei to sizzen dat ik wêze lit - en wêze litte moat -, lâns hokker wegen, yn hokker graed fan forbastering en foar hokker bigryp at it Romaenske wurd yn it Warkumers kommen is. Wij sille help sykje moatte by de Romaenske talen en it Ingelsk. It fulgair-Latynske wurdboek fan Ducange jowt njonken *columbarium* ek de foarm *columbare*. Walther von Wartburg dielt yn syn *Französisches Etymologisches Wörterbuch* ûnder *columbarium* al mei, hoe't it Aldfrânsk fan 'e 12de ieu *colomier* en dat fan 'e 12de-13de ieu *coulomier* het. Hy neamt noch trije foarmen út 'e Frânske tongslaggen, dêr't de *b* ek fordwoun is, wylst it hjoeddeiske Katalaensk allyksa de *b*-leaze foarm *colomer* sjen lit. In moai foarbyld fan hwer't it wurd *columbarium* him ta ûntjaen koe, is de namme fan 'e stêd *Kolmar*, ek al in foarm dêr't de *b* it net fiterje kinnen hat tsjin de *m*. Nei perf. Buma syn forklearring fan 'e ein fan 't wurd, *-eare*, leau ik net dat ik fan dat hwat nijs sizze kin, ek al wol ik al rekken hâlde mei de mooglikheit dat de alderlêste *-e* tobekgiet op in *-e*, dy't ek yn 'e Romaenske bastertfoarm foarkaem. Hwant wij founen dus net allinnich *columbare*, mar bij Von Wartburg ek de Frânske (dialekt)foarmen *colommiere*, *couloumère*, *colombaire* (it âldste wurd as ûntliening oan *columbarium* yn 'e bitsjutting fan nis foar de urnen mei jiske). Foar it útstjitten fan it lûd tusken *c* en *l* kin ik ek forwize nei Perf. Buma syn parallellen. Hwat der dan noch oerbliuwt, is it lûd sûnder klam tusken *l* en *m*, dat wol net fier fan [ə] ôfstien hawwe sil en dat noch docht, ek al is de favorite skriuwwize dan sa't liket tsjintwurdich *a*, net in ding om jin oer op to winen (forlykje *klabats* út Romaensk *kalebas*).

Ik bin op *columbarium* kommen, nei't de Ljouwerter Krante fan 3-12-1965 it nei oanlieding fan 'e namme foar it nije mienskipshûs to Warkum hawn hie oer de nuvere bineaming *klameare* foar de *n i s* yn 'e westkant fan 'e toer. Dat it in nis liket, komt trochdat it in tichtmitsele yngong is mei in drompel fan 90 cm

heech, dy't noch net to sjen is op it printsjefan 'Worcum' yn *Toonneel der Steden van de Vereenighde Nederlanden, Met hare Beschrijvingen, Uytgegeven By Joan Blaeu* út 1649, it is foaral dy drompel dy't in rol spilet yn it libben fan de Warkumer bern. Men moat der mei in oanrin op springe en kin der bygelyks bikoard hawwe by tilbryboartsjen en sa mear. Men sit of stiet „op 'e klameare”. De yngong is dutsen, seit de *Voorloopige lijst der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst* ('s-Gravenhage, 1930), s. 371, „door een korfboog, waarboven een hooge spitsboog. Aan weerszijden van den ingang nissen: een met een spitsboog en een met een kielboog” (resp. lofts en rjochts at men der foar stiet). Van Haersma Buma set de bou fan 'e toer yn it twadde fearn fan 'e 16de ieu. Is de bineaming 'klameare' ûntstien, doe't de doar noch net tichtmitsle wie? De stien dêr't er mei tichtmitsle is, liket gâns jonger as dy fan 'e nissen oan wjerskanten. Hawwe dy nissen in rol meispile, doe't de bineaming ûntstie? Rôpen dizze trije gatten yn 'e toer, ien greaten yn 't midden en twa gâns lytsere oan wjerskanten, in forliking op mei in douwetille, of, hwat mij effen mear eigenskip taliket to hawwen, mei de op douwetillen lykjende en út 'e súdlike lannen bikende nissekompleksen, dêr't de urnen mei jiske âldtiids yn biwarre waerden? Boumaster P.L. de Vrieze is yn syn lange praktyk as restaurateur de bineaming *columbarium* - of hwat dêr op liket - nea tsjinkommen yn ús kontreien, dield er mij mei. Echt foar *columbarium* yn ien fan 'e beide neamde bitsjuttingen sil it gearstal fan nissen nea tsjinne hawwe, mar hwat wie de funksje fan dy lytse nissen dan wol? Hoe komt P. Janzen yn *Sljucht en Rjucht* 40 (1936), s. 550, oan de teory dat der, doe't de Wimerts noch bij de toer lâns roun, bij jountyd ljochten yn set waerden foar de skippers?

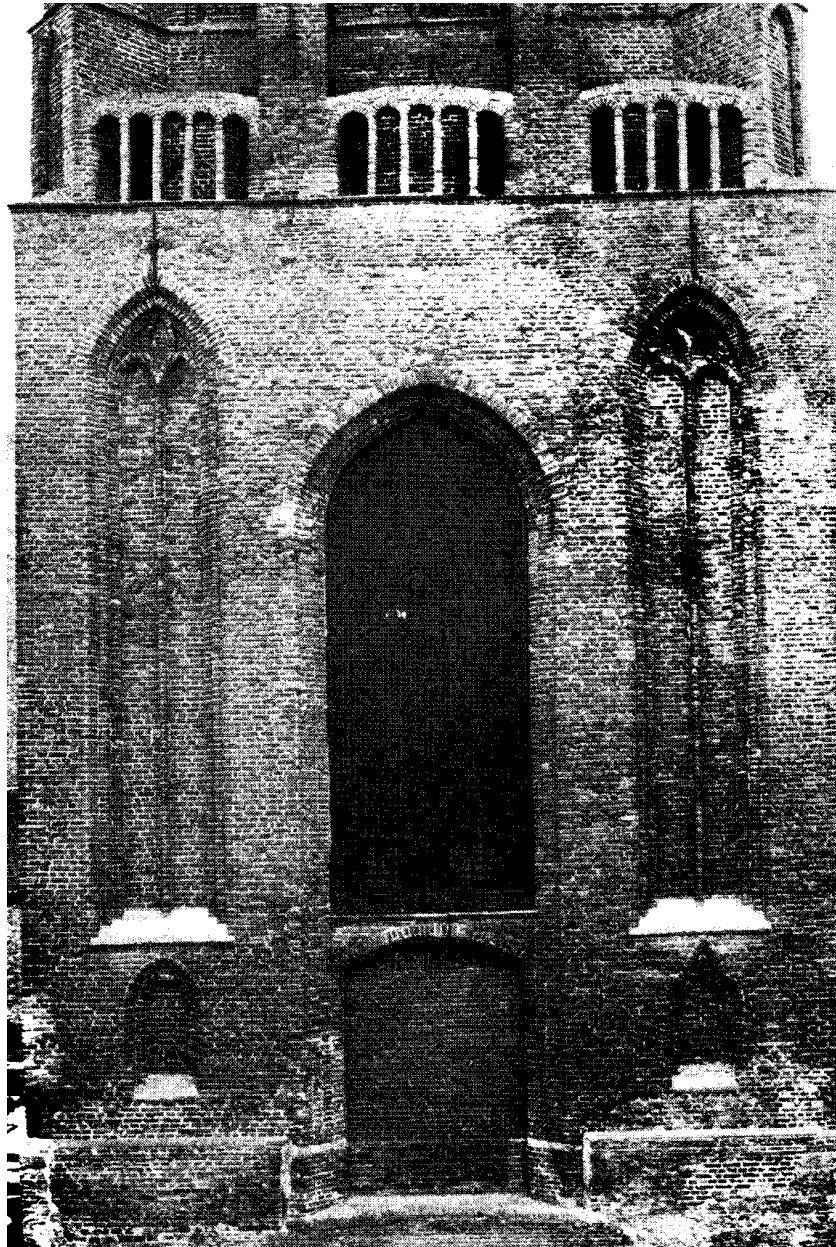
Mei de bitsjutting binne we dus hwat oan, likefolle at we *klameare* út *calamēr* of út *columbare* komme litte. It iennige hwat wis is, is de tsjintwurdige bitsjutting, mar dy kin maklik in pars-pro-toto-bineaming wêze. Nammers de oarspronklike bitsjutting fan *columbarium*, 'douwetille', hat laet ta gâns mear bineamingen as allinnich fan urneberchplak. En ik jow dêr hjir guodden fan, om't men nea wite kin, oft klameare ek gearhinget mei ien fan dy sekundaire bitsjuttingen. Sa neamt R.E. Latham yn syn *Revised medieval Latin word-list* (1965) ûnder *columbarium* al de bitsjuttingen 'pillory' (= kaek, skandepeal) út 1200, 'horse-' en 'dog-collar' út de 15de ieu. Yn Dieffenbach syn *Novum Glossarium Latino-Germanicum* fine we op *collumber* de forklearringen 'knebel' (foar hynders, 'halbeysen', 'lunenloch' en 'iuk'. Ek Von Wartburg neamt in mennich bitsjuttingsûntjowingen fan it Frânske *colombier*; dêr nimme wy hjir fan oer: 'refuge, toit paternel' (sûnt ± 1611), 'espace trop grand que les compositeurs laissent entre les mots' (sûnt 1690), 'espace de récipient dans lequel on jette le sel', 'bers destiné à lancer un navire à la mer' (sûnt 1704), 'rocher, escarpé'.

Men komt by it wurd *klameare* al gau yn it forlied om to tinken oan 'e boukundige term *colonnade*. Yn it Gallo-romaensk het der in tendinsje west om -mn-, bygelyks fan Lat. *columna*, to foroarjen ta -mb-, hwernei't de wei frij wie foar assimilaasje ta -mm-, hwerfandinne to uzes in foarm as *koloni* (forl. W. von Wartburg, *Franz. Etym. Wtb.* op *columna*). Sa'n soarte ûntjowing koe men dan ek oannimme bij it 17de-ieuske Frânske wurd *colonnade*. Nijfrânsk *colonnade*, m.o.w. *klameare* < **colommade* < **colombade* < *colonnade*.

Mar de stjerkes wize al út dat der in pear wichtige skeakels misse, dy't sa'n ôflieding foar alleman oannimlik meitsje kinne; faeks dat it plak fan de klam yn it wurd him ek tsjin sa'n ûntjowing forset.

It is oan de lokaelhistorisi om út to finen, oft der oan of bij de toer hwat west het, dat oanlieding jown het ta de namme *klameare*, hwant hokker Romaensk wurd at der ek efter stykje mei, de tapassing liket oant nou ta unyk to wêzen foar Fryslân en fier dêrbûten. It wurd het dy lokale sneupers - fan lichter en hibbiger slach - al in bytsje pleage. E. de Vries skriuwt yn *De Oud-Workumer* fan april 1966, dat yn de Warkumer *Friso* fan ± 1926 'klameare' ôflaet is fan in mij fierders net dúdlik 'kameare'. De bistjûrder fan it earst neamde blêd wie sa freonlik om dat foar mij nei to sjen en foun dat bidoeld west ha sil *Friso* fan 1936. Joh. Zeijlstra skreau dêr in rige fan 18 artikels yn ûnder de titel *Een wandeling in en om Workum 50 á 60 jaar geleden door 'n âld Warkumer*, apart útjown by T. Gaastra Bz. to Warkum. Zeijlstra neamt op side 19 fan dat boekje de nis en seit - sûnder it wurd 'klameare' to neamen! - dat de jonges altyd rôpen "kemearop!" (= der kinne mear op). In oare âld-Warkumer bringt yn *De Oud-Warkumer* fan july 1966 'klameare' yn forbân mei "klim-der-mar op!" Wij sitte mei soksoarte forklearringen alhiel yn 'e folksetymologyske sfear. Hoe heech at de klameare de Warkumers sit, kin men ek sjen oan 'e forbastering fan 'e femyljenamme Crumerus, dy't neffens freonlike meidieling fan 'e gemeentesiktary dêrsanne al folle ta Klamerus waerd.

Teake Hoekema

De Warkumer *klameare*
(Foto Harmen de Vries, Ljouwert)